

AZ GELİŞMİŞLİK VE KALKINMA:
JOAN ROBINSON'IN HİNDİSTAN GÖZLEMLERİ
PERVEZ TAHİR

VakıfBank Kültür Yayınları: 0396
İktisat: 017

AZ GELİŞMİŞLİK VE KALKINMA:
JOAN ROBINSON'IN HİNDİSTAN
GÖZLEMLERİ
PERVEZ TAHİR

Özgün Adı
Joan Robinson in Princely India

Türkçesi
Mustafa Kahya

Yayın Danışmanı
Ekrem Demirli

Proje ve Kitap Editörü
Mustafa Sacid Öztürk

Kapak ve Sayfa Uygulama
Faruk Özcan

Son Okuma
Yusuf Ziya Altıntaş

VakıfBank Kültür Yayınları
İnkılap Mahallesi
Dr. Adnan Büyükdizeni Caddesi
No:7/A1 – Kat 13
34768 Ümraniye / İstanbul
Telefon: 0 216 285 9571
www.vbky.com.tr - info@vbky.com.tr
Sertifika No: 40141

© Vakıf Pazarlama San. ve Tic. A.Ş., 2025
© Pervez Tahir, 2022

ISBN 978-625-5848-15-4

Kitabın Türkçe yayın hakları Akcalı Telif Hakları Ajansı aracılığıyla VakıfBank Kültür Yayınları'na aittir. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak sınırlı alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir elektronik veya mekanik araçla çoğaltılamaz. Eser sahiplerinin manevî ve mali hakları saklıdır.

This edition has been translated and published under licence from Springer Nature Switzerland AG.

Baskı
Mega Basım Yayın San. ve Tic. A.Ş.
Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3/1
Baha İş Merkezi A Blok Kat: 2
34310 Haremide, Avcılar / İstanbul
Tel: 0 212 412 1700
www.mega.com.tr - info@mega.com.tr
Sertifika No: 44452

1. Baskı: Ağustos 2025

AZ GELİŞMİŞLİK VE KALKINMA

JOAN ROBINSON'IN HİNDİSTAN
GÖZLEMLERİ

PERVEZ TAHİR

TÜRKÇESİ
MUSTAFA KAHYA

PERVEZ TAHİR

Pervez Tahir, Pakistan Sosyal Bilimler Konseyi (COSS) başkanıdır ve Ekonomi doktorasını Cambridge Üniversitesi'nde tamamlamıştır. Pakistan Hükûmeti'nin çeşitli ekonomi kurumlarında görev almış, özellikle Planlama Komisyonu'nda en uzun süre görev yapan baş ekonomist olmuştur. Ayrıca Punjab Bankası başkanlığı görevini yürütmüştür. Akademik alanda ise Cambridge Üniversitesi'nde Joan Robinson Anma Öğretim Görevliliği yapmış; Lahor'daki Government College University (GCU)'da Mahbub-ul-Haq Kürsüsü'nü üstlenmiş ve Forman Christian College (FCC) Üniversitesi Ekonomi Bölüm Başkanlığı görevini yürütmüştür. Hâlihazırda Pakistan Kalkınma Ekonomisi Enstitüsü'nde kıdemli misafir araştırmacı olarak görev yapmaktadır. Ayrıca Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından hazırlanan İnsani Gelişme Raporunun İstatistiksel Danışma Paneli üyeliğinde bulunmuştur. Tahir, biri Londra'da Palgrave Macmillan tarafından yayımlanmış üç kitabın yazarı, üç kitabın da editörüdür. Aynı zamanda yurt içi ve yurt dışındaki çok sayıda dergi ve gazetede yayımlanmış akademik ve popüler yazıları bulunmaktadır. Hâlen *The Express Tribune* gazetesinde haftalık köşe yazıları kaleme almaktadır.

MUSTAFA KAHYA

1987'de Bursa'da doğdu. 2009'da Sabancı Üniversitesi Ekonomi lisans programından mezun oldu. Yüksek lisansını 2010-2012 yılları arasında, Lund Üniversitesi'nde Ekonomi Tarihi Enstitüsü'ne bağlı "Ekonomik Büyüme, İnovasyon ve Mekansal Dinamikler" programında yaptı. 2023'de İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri / Tasavvuf Anabilim Dalı'nda doktorasını tamamladı. Özel sektörde bir dış ticaret firmasında yönetici ortak olarak çalışmaktadır.

27 Haziran 2021’de 90. yaş gününü kutlayan ve 7 Aralık 2021’de, hayatı boyunca “sıradan erkekler ve kadınlar için daha iyi bir yer” ve “daha adil ve eşitlikçi bir toplum” oluşturmak için mücadeleye ettiğı dünyadan ayrılan danışmanım Geoff Harcourt’un sevgi dolu anısına. Sonsuz huzur içinde yatsın. Joan ve Wendy Harcourt’a telafisi mümkün olmayan bu kayba dayanma sabrı dilerim. İlham verici bir öğretmen olan Tracy Mott, 4 Kasım 2021’de vefat etti. Bu kitap ona da ithaf edilmiştir.

İÇİNDEKİLER

Kısaltmalar	11
Tablolar Listesi	13
Önsöz	15
1. BÖLÜM	
Giriş	19
I. KISIM	
PRENSLER ÜLKESİNDE	
2. BÖLÜM	
Yakışsız Bir <i>Memsaab</i>	35
Top Selamı Devletleri	36
Hindistan Bağlantısı	42
Gwalior'da İkamet	45
3. BÖLÜM	
İki Robinson'ın Hikâyesi	51
Hindistan Misafirliği	52
Joan'ın Arkadaşı ve Bir Raj Komitesi	57
4. BÖLÜM	
Bir Kitabın Keşfi	63
Bir Ortak Yazarın Otobiyografisi	63
Nihayetinde, Çok da Büyük Bir Keşif Değil	67
Garip Osmoz	71

5. BÖLÜM

Austin Kazanıyor	75
Resmî Biyografi Yazarı	76
Provokatifliğin Joan'ı Değil	79
Her İkisiyle İlgili Bloglar	81
Biraz Tanınma: Nihayet	84

II. KISIM

KALKINMAYI DÜŞÜNME: O ZAMAN VE SONRASI

6. BÖLÜM

Sömürge Öncesi Az Gelişmişlik	91
Konsept	92
Köy Ekonomisinin Tanımlayıcı Özellikleri	92
Durgunluğun Analizi	95
Sosyal Statik, Kast ve İrsî Meslekler	108
Hikâyeyi Örmek	116

7. BÖLÜM

Sömürgeci Kalkınma	119
Kalkınma Fikri	120
Sömürgecilik ve Dünya Ekonomisine Geçiş	122
Ekonomik Milliyetçilik	131
Batı Sanayiciliği	142

8. BÖLÜM

Ortak Bir Konu Var mı?	145
Analitik İyimserlik	147
Kapitalist Kalkınmaya Dair Kötümserlik	150
Sıçramalı İlerleme	158

III. KISIM
HİNDİSTAN PRENSLİKLERİ'NDEN BRİTANYA HİNDİSTANI'NA
KAYNAK TRANSFERİ

9. BÖLÜM

Net Kaynak Çıkışı	163
Austin Robinson'ın Uygulamalı Çalışması	164
Varsayımlar	165
Toplam Transfer: Bir Değerlendirme	167
Harcourt Bilmecesi	171

10. BÖLÜM

Devletlerin Yükümlülükleri	175
Savunma ve İç Güvenlik	175
Borç Servisi	179
Demiryolları	180
Limanlar ve Karayolları	182
Posta, Telefon ve Telgraf	182
Bayındırlık İşleri	184

11. BÖLÜM

Gelir Katkısı	187
Varsayımlar	187
Gümrük	188
Özel Tüketim Vergileri	200
Gelir Vergisi	203
Devlet Tekelleri	203
Para Basımı ve Darphaneler	206

IV. KISIM
DIŐA AKTARIM, GERİ KALMIŐLİK VE DEVLET

12. BÖLÜM

Dıőa Aktarım ve Geri Kalmıőlık	215
Dıőa Aktarım Tartıőması	216
Geri Kalmıőlıėın Nedenleri	221
Ekonomik Kalkınma: Sorun ve Politika	227
Siyasi Sonuē: Karőılıklı Bağımlı Kalkınma	229
Ekonomik Sonuē: Yetiőmek	245

13. BÖLÜM

Devletin Rolü	259
Devlet Ama Hangi Devlet?	260
Devlet Birikimi	263
Prensler ve Kalkınma	273

14. BÖLÜM

Sonuē	289

EKLER

Ek 1: Butler Raporu'nun Ötesinde: Hint <i>Zollverein</i> 'inin	
Ekonomi Politiei	321
Ek 2: XXXIII: Tuz Tekeli	335
Ek 3: XXXIV: Demiryolları	341
Kaynakēa	347
Dizin	369

KISALTMALAR

- AGÜ Az gelişmiş ülkeler
BM Birleşmiş Milletler
COP Prensler Meclisi
DCSP Meclis'in Özel Teşkilat Direktörlüğü
DSO Özel Teşkilat Direktörlüğü
EAGR Edward Austin Gossage Robinson
GSMH Gayrisafi Millî Hasıla
GSYİH Gayrisafi Yurt İçi Hasıla
GÜ Gelişmiş ülkeler
ICS Hint Kamu Hizmeti
IEA Uluslararası Ekonomi Birliği
ILO Uluslararası Çalışma Ofisi
IOR Hindistan Ofisi Arşivleri
IRTC Hindistan Yuvarlak Masa Konferansı
ISC Hint Devletleri Komitesi
ISEC(F) Hint Devletleri Soruşturma Komitesi (Finansal)
ISFEC Hint Devletleri Finansal Araştırma Komitesi
JVRC Joan Violet Robinson Koleksiyonu
RCICF Hindistan Para ve Maliye üzerine Kraliyet Komisyonu
RIIC Hindistan Sanayi Komisyonu Raporu
SCCOP Prensler Meclisi Daimî Komitesi
SPDC Sosyal Politika ve Kalkınma Merkezi

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 2.1 Hindistan Prenslükleri'nin Başlıca Ekonomilerinin Temel Özellikleri, 1927–1928	40
Tablo 9.1 Devletlerin toplam katkısı, 1926–1927	167
Tablo 11.1 Gümrük gelirleri, 1926–1927	193
Tablo 11.2 Gümrük gelirleri: Devletlerin katkısı ve payı	201
Tablo 11.3 Devletlerin özel tüketim vergisine katkısı, 1926–1927	202
Tablo 11.4 Para birimi ve darphane kârları, 1926–1927	208
Tablo 12.1 Devletlerin sanayi üretimindeki payı (1921)	224
Tablo 13.1 Maisur'da üretken işler için yapılan sermaye harcamaları (1 Temmuz 1924 itibarıyla)	282

ÖNSÖZ

Görünen o ki, “provokatif”¹ Joan Robinson ölümünden çok sonra bile kasvetli bilimin uygulayıcılarını kışkırtmaya devam ediyor. Bu kitabın yazılması buna bir örnektir. 29 Ocak 2020’de, bağımsız bir düşünce kuruluşu olan Sosyal Politika ve Kalkınma Merkezi (SPDC) ve Karaçi Üniversitesi Ekonomi Bölümü, Joan Robinson’ın Çin üzerine² yazılarını konu alan kitabımın tanıtım törenini Pakistan Karaçi’de düzenledi. Panelistlerden biri olan seçkin Pakistanlı ekonomist Dr. Arshad Zaman, Alec Cairncross’un Sir Austin Robinson’ın biyografisinde yaptığı bir açıklamaya dikkatimi çekti. Cairncross şöyle bir gözlemde bulunmuştu:

*Belirli pasajların yazarını tespit etmenin zorluğu, Cambridge’de doktora tezini sunarken The British Crown and the Indian States’in Austin’in değil Joan Robinson’ın eseri olduğuna dair kesin bir inanca sahip olan talihsiz öğrencinin deneyimiyle gösterilmiştir.*³

---

1. N. Aslanbeigui ve G. Oakes, *The Provocative Joan Robinson: The Making of a Cambridge Economist* (Duke University Press, 2009).

2. Pervez Tahir, *Making Sense of Joan Robinson on China* (London: Palgrave Macmillan, 2019).

3. A. Cairncross, *Austin Robinson: The Life of an Economic Adviser* (Palgrave, 1993), 30. Her ne kadar 2016 yılında yeniden basılmış olsa da kitabın yayımlandığından tamamen habersiz olduğumu itiraf etmeliyim.

“Talihsiz öğrenci” bu yazardan başkası değildi. 1988’in o can alıcı Haziran ayında, Cambridge Üniversitesi Ekonomi ve Siyaset Bilimi Fakültesinde Ekonomi Doktora derecesi için tezi mi sundum. Tez, Sir Austin Robinson’ın eşi Joan Robinson’ın erken katkılarını ele alıyordu.⁴ Tez dört makale içeriyordu ve bunlardan ikisi, Robinson’ın 1920’lerin sonuna doğru Hindistan Prenslikleri’ndeki Gwalior Devleti’nde yaptığı çalışmayla ilgiliydi. Bu çalışma, Cairncross tarafından atıfta bulunulan kitapta⁵ yayımlanmıştır. Tartışmalı iki makalenin çıkarılmasının ardından, yeniden düzenlenen tez 1990 yılında sunuldu.⁶ Bu kitap, o zamanlar mevcut olmayan bilgiler ışığında hikâyeyi benim açımdan anlatmaktadır.

Joan Robinson’ı uzaktan bile olsa hiç tanımamıştım. Bu bana bir avantaj sağladı. Tezim bir hayranın eseri değildi. Bu büyük bir dezavantaj olabilirdi. Ama öyle olmadı. Vefat eden Geoff Harcourt’un danışmanlığıyla, arka planlar, fikir oluşumunun entelektüel çevreleri, nüanslar, önyargılar ve hassasiyetler konusunda yanlış yapamazdım. Tüm bunlar, tezin ona ne kadar çok şey borçlu olduğunu göstermeye yetmez. Her kelimeyi okudu, üslupla ilgili iyileştirmeler yaptı ve İngilizcemdeki “İngilizce olmayanları” ve ekonomi hakkındaki hatalarımı ayıkladı. Fakülte danışmanım Peter Nolan, bir kalkınma eleştirmeni olarak hareket etti. Argümanların birçoğu onun değerli yorumları ışığında büyük ölçüde yeniden şekillendirildi. Kendisine harcadığı zaman

---

4. Pervez Tahir, “Some Aspects of Development and Underdevelopment: Critical Perspectives on the Early Contributions of Joan Robinson, 1988”, yayımlanmamış müsvedde.

5. *The British Crown And the Indian States* (The Directorate Of The Chambers; Special Organisation, 1929).

6. Pervez Tahir, “Some Aspects of Development and Underdevelopment: Critical Perspectives on Joan Robinson” (Ph.D., Faculty of Economics and Politics, University of Cambridge, 1990).

ve emek için içtenlikle teşekkür etmek isterim. Komite başkanı W. J. Macpherson'a da çalışmamın ilerlemesine gösterdiği ilgi için teşekkür ederim.

Sukhamoy Chakravarty özellikle nazikti. Cambridge'de olduğu zamanlarda çalışmamı kendisiyle tartışma fırsatı buldum ve Delhi'de olduğu zamanlarda da çalışmanın bazı bölümleri hakkında yazılı yorumlarından yararlandım. Tez, benim için tamamen yabancı bir alan olan bazı tarihsel detaylar ve analizler içeriyordu. Gordon Johnson'a çok kısa bir sürede ilgili bölümleri gözden geçirdiği ve çok değerli yorumlar yaptığı için minnettarım.

Lord Kahn'ın, bana Joan Robinson'ın hayatı ve çalışmaları üzerine bir mülakat yapma fırsatı verdiği için kendimi son derece şanslı sayıyorum. Diğer mülakatların arasında, Gamni Correa, Ajit Singh ve Ronald Berger'e teşekkürü bir borç bilirim.

Aşağıdaki Cambridge kütüphanelerinin yardımcı persone-line teşekkür ederim: Marshall Kütüphanesi, Üniversite Kütüphanesi, Güney Asya Çalışmaları Merkezi, Selwyn Koleji Kütüphanesi, Sosyal ve Siyaset Bilimi Kütüphanesi, ve Tarih Kütüphanesi. King's Koleji Kütüphanesi'ne JVR Koleksiyonu'nu kullanma izni verdiği ve özellikle arşivcisi Michael Halls'un verimli yardımları için teşekkür borçluyum. Londra'daki kütüphaneler arasında Hindistan Ofisi, Londra Ekonomi Okulu ve Doğu ve Afrika Çalışmaları Okulu çalışanlarına teşekkür etmek isterim.

Marjorie S. Turner'a da kitabını yayımlamadan önce Sir Austin ile yaptığı mülakattan alıntı yapmama cömertçe izin verdiği için teşekkür ederim. Ben bu kitap üzerinde çalışırken Mauro Boianovsky ve Gerardo Serra teşvik edici bir e-posta göndererek şöyle dediler: "JVR düşünce tarihçileri için bir malzeme madeni olmaya devam ediyor. Hindistan'daki JVR (ve Austin) kesinlikle ilginç bir konu." Teşvikleri için gerçekten minnettarım.

Eleştirileriyle nihai çalışmaya değer katmama yardımcı olan seri editörlerine ve dış hakemlere özel teşekkürlerimi sunarım.

Palgrave Macmillan'da Wyndham Hackett Pain, Ruth Jenner, Karthika Devi ve Sugapriya Jaganathan kitabın editörlüğünü ve yayımlanmasını titizlikle denetledikleri ve kolaylaştırdıkları için tüm övgüleri hak ediyorlar.

Son olarak, ihmal ve kusurlardan benden başka kimse sorumlu değildir.

İslamabad, Pakistan

Pervez Tahir

Haziran 2022